

BİR OKUL SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ UYGULAMA PROGRAMI: ERZURUM İL MERKEZİNDE BİR İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRENCİLERİNİN DEPRESYON DÜZEYLERİ

A School Health Nursing Application Program: The Depression Levels of the Students at a Primary School in Erzurum

Ayfer Tezel¹, Hava Özkan², Ayşe Parlak³

ÖZET

Giriş: Depresyon, erişkinlerde olduğu gibi çocuk ve ergen yaş grubunda da sık görülen bir psikiyatrik bozukluktur. Depresyonun yaşam boyu görülme sıklığı çocukluk döneminde %3'ten az olduğu halde ergenlik döneminde bu oran %14'e ulaşmaktadır. Depresyon, ergen için hem algılama yetersizliğine sebep olmakta hem de intihar davranışı için bir risk etmeni oluşturmaktadır.

Amaç: Bu araştırmanın amacı, okul sağlığı hemşireliği uygulamaları kapsamında bir ilköğretim okulundaki öğrencilerin depresyon düzeylerini ve depresyon düzeyini etkileyen faktörleri incelemektir.

Yöntem: Araştırma, tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Erzurum il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencileri, örneklemini ise, verilerin toplandığı gün okulda bulunan 129 öğrenci oluşturmuştur. Veriler öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerini içeren soru formu ve Çocuk Depresyon Ölçeği (ÇDI) ile toplanmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %58.9'u erkek ve %94.6'sı 12-14 yaş grubunda olarak saptanmıştır. Öğrencilerin %62'si kendini başarılı olarak ifade etmekte, %98.4'ü en az bir arkadaşına sahip olduğunu belirtmektedir. Genel depresyon düzeyi düşük olan öğrencilerin (%79.8) puan ortalamaları 10.45±4.72, genel depresyon düzeyi yüksek olan öğrencilerin (%20.2) puan ortalamaları 22.92±3.46 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin ekonomik düzeylerinin depresyon puan ortalamalarını etkilediği, bir arkadaşına sahip olma, sosyal aktiviteye katılma durumlarının ve okul başarısının depresyon puan ortalamalarını etkilemediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Adolesan, Depresyon, Okul sağlığı*

¹Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü
Ankara

²Atatürk Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü
Erzurum

³Atatürk Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksekokulu
Erzurum

Ayfer Tezel, Doç. Dr.
Hava Özkan, Yrd. Doç. Dr.
Ayşe Parlak, Yrd. Doç. Dr.

İletişim:

Yrd. Doç. Dr. Hava Özkan
Atatürk Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü
Erzurum

Telefon:

+90 442 236 09 83

e-mail:

havaorhan67@hotmail.com

ABSTRACT

Introduction: Depression which can be often shown in children and adolescents is a psychiatric disorder. Although the lifetime incidence frequency of depression is less than 3% in childhood period this ratio reaches 14% in adolescence period. Depression both causes sensation insufficiency and creates a risk factor for suicide in adolescents.

Objective: The aim of this study is to investigate the depression levels of the students in a primary school and the factors affecting the depression level within the school health nursing practices.

Methods: The study has been carried out in descriptive type. The study involved the 7th and 8th class students at a primary school in Erzurum and the sampling of it consisted of 129 students who were at school on the day in which the data were collected. The data have been collected with a questionnaire including the descriptive properties of students and the ÇDI.

Results: 58.9% of participating students were male, and 94.6% of all students were in the 12-14 age group. 62% of the students expressed themselves as successful, 98.4% had at least one friend. The average score of the students with a low general depression's level (79.8%) was 10.45 ± 4.72 and the average score of the students with a high general depression's level (20.2%) was 22.92 ± 3.46 . The economic levels of the students affected the average depression score and status having a friend, to join social activities and school success did not affect the average depression score.

Key words: *Adolescence, Depression, School health*

GİRİŞ

Depresyon, duygularda güvensizlik, karamsarlık ve çöküntünün oluşmasını, düşünce ve hareketlerdeki yavaşlamayı anlatan ruhsal bir rahatsızlık durumudur. Çocukluk döneminde depresyon seyrek görülürken çocukluktan ergenliğe geçişte depresyon artmaktadır (1). Çocuk ve ergen yaş grubunda önemli oranda morbiditeye yol açan depresyon, kişinin sosyal, akademik ve tüm yaşam alanlarında işlevselliğini etkilemekte, aile içi problemler, okul başarısızlığı, sosyal sorunlar ve madde kullanımı gibi psikopatolojilere zemin hazırlayabilmektedir (2,3). Geçiş dönemi olarak ifade edilen ergenlik dönemi; biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan gelişme ve değişimlerin yaşandığı bir süreçtir. Bu süreç, hızla ilerleyen bedensel gelişme ve değişim ile başlamakta zamanla yavaşlayarak durmaktadır. Bunu ruhsal ve toplumsal değişim izlemektedir. İlk olarak

bedensel değişimin doğrudan ya da dolaylı olarak yarattığı ruhsal değişimler görülmektedir. Bu ruhsal değişimler nedeniyle mutlu, uysal, dengeli ergenin yerini kaygılı, tedirgin, dengesiz, uyumsuz ergen almaktadır. Bocalama ve kararsızlık içinde olan ergenin duyguları, ilgileri değişmekte coşkuları ölçsüz, sınırsız ve dengesiz şekilde farklılık göstermektedir (4). Bu farklılıkların yarattığı gerginlik, ergenin depresif olmasına dolayısıyla yalnızlık duygusu yaşamasına neden olmaktadır (5). Depresyon, ergenlik döneminin en önemli ruh sağlığı sorunudur (6-8). Çocukluk döneminde daha az görülmesine karşın, depresyonun ergenlikle birlikte görülme sıklığı belirgin bir biçimde artmaktadır. Depresyonun yaşam boyu görülme sıklığı çocukluk döneminde %3'ten az olduğu halde ergenlik döneminde bu oran %14'e ulaşmaktadır (9).

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim öğrencisi ergenler arasındaki depresyon yaygınlığını, depresyonun ekonomik ve başarı durumları, okulda arkadaşlarının varlığı, sosyal aktiviteye katılma durumları ile olan ilişkisini incelemek ve ergenlerde depresyonu belirleyerek verilecek okul sağlığı hizmetlerine yol gösterebilmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikteki bu araştırmanın evrenini Erzurum il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencileri, örneklemini ise, verilerin toplandığı gün okulda bulunan 129 öğrenci oluşturmuştur. Çalışma 2007-2008 bahar yarıyılı halk sağlığı hemşireliği dersi kapsamında 14 hafta boyunca okul sağlığı hemşireliği uygulamaları çerçevesinde planlanıp yürütülmüştür. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan, soru formu ve Kovacs (10) tarafından geliştirilen, Öy (11) tarafından geçerlilik güvenilirliği yapılmış olan Çocuk Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) aracılığıyla toplanmıştır.

Soru formu: Çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Öğrencilerin ekonomik ve başarı durumları, okulda arkadaşlarının varlığı, sosyal aktiviteye katılma durumları kendi ifadelerine göre belirlenmiştir.

Çocuk Depresyon Ölçeği: Kovacs (1980) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçek (10), Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (1991) tarafından yapılmış ve kesme puanı 19 olarak belirlenmiş ölçeğin, 7 yaş ve üzerindeki çocuklarda kullanılabileceği bildirilmiştir. Her maddesinde 3 seçeneği olan 14’ü düz 13’ü ters kodlanmış toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1, 2 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 54, en düşük puanın 1 olduğu belirtilmiştir. Öy, tarafından yapılan çalışmanın Cronbach’s alpha değeri 0.80 olarak bildirilmiştir (11). Bu çalışmada da, Cronbach’s alpha değeri 0.80 bulunmuştur.

İşlem: Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan izinden sonra araştırmacılar, öğretmenler ve öğrencileri bilgilendirildi. Öğrenciler anketi ders saatinde doldurdular. Araştırmaya katılımın tamamen serbest olduğu anketi doldurmaya başlamadan önce sözel olarak belirtildi. Anketteki sorulara verilecek cevapların tamamen gizli kalacağı öğrencilere anlatıldı ve ad, adres ve telefon numarası vermelerinin gerekmediği belirtildi. Sekiz öğrenci araştırmaya katılmayı reddetti ve 19 anket eksik bilgi nedeniyle değerlendirilmeye alınmadı.

Toplanan veriler bilgisayar ortamında yüzdellik, t-testi ve varyans analizi ile değerlendirildi.

BULGULAR

Tablo 1 incelendiğinde; öğrencilerin, %58.9’unun erkek ve %94.6’sı 12-14 yaş grubunda, % 52.7’sinin 7. sınıfta olduğu ve annelerinin % 35.7’sinin ilköğretim mezunu olduğu, babaların ise %45.0’inin üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin % 60.5’i ekonomik durumlarını iyi olarak tanımlıyor, %62.0’inin kendilerini başarılı gördükleri ve % 98.4’ünün arkadaşı olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin; cinsiyet, yaş, sınıf, anne-babanın eğitimi, başarı durumu, bir arkadaşına sahip olma ve sosyal aktivite yapma durumlarına göre depresyon puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak fark bulunmazken ($p>0.05$), ekonomik duruma göre depresyon puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$, Tablo 1).

Öğrencilerin, %79.8’inin genel depresyon düzeylerinin düşük ve puan ortalamalarının 10.45 ± 4.72 olduğu ve %20.2’sinin depresyon puan ortalamaları 22.92 ± 3.46 olduğu, genel depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri ile depresyon puan ortalamalarının dağılımı

Özellikler	Sayı	%	Depresyon puan ortalamaları	Test ve Anlamlılık
Cinsiyet				
Kız	53	41.1	13.81±6.16	t=1.199
Erkek	76	58.9	12.36±7.38	p>0.05
Yaş				
12-14	122	94.6	13.03±6.61	t=.502
15-17	7	5.4	11.71±9.10	p>0.05
Sınıf				
7. sınıf	68	52.7	12.47±6.60	t=-.873
8. sınıf	61	47.3	13.50±6.88	p>0.05
Anne Eğitim Düzeyi				
İlk Okul	46	35.7	13.73±5.75	F=.941
Orta Okul	17	13.1	14.82±7.22	p>0.05
Lise	31	24.0	13.06±7.35	
Üniversite	35	27.2	10.94±6.91	
Baba Eğitim Düzeyi				
İlk Okul	20	15.5	15.00±7.01	F=1.394
Orta Okul	17	13.1	14.47±7.64	p>0.05
Lise	34	26.4	13.08±6.55	
Üniversite	58	45.0	11.74±6.36	
Ekonomik durum				
İyi	78	60.5	13.50±5.06	F=4.889
Orta	47	36.4	15.63±7.47	p<0.05
Kötü	4	3.1	11.32±5.82	
Başarı durumu				
Başarılı	80	62.0	12.18±6.86	t=-1.679
Başarısız	49	38.0	14.22±6.38	p>0.05
Arkadaş durumu				
Arkadaşım var	127	98.4	12.93±6.77	t=-.325
Arkadaşım yok	2	1.6	14.50±4.94	p>0.05
Okul dışı sosyal aktivitesi var mı?				
Aktivitem var	66	51.2	12.22±6.78	t=-1.20
Aktivitem yok	63	48.8	13.73±6.64	p>0.05

Tablo 2. Öğrencilerin genel depresyon düzeyleri

Genel depresyon durumu	Sayı	%	Ort.	Min.-Max.
Düşük (1-19 puan)	103	79.8	10.44±4.72	2±19
Yüksek (20-54 puan)	26	20.2	22.92±3.46	20±32
Toplam	129	100		

TARTIŞMA

Depresyon, ergenlik çağında oldukça sık görülebilmese karşın çoğu zaman olması gerektiğinden daha az tanı koyulan bir sağlık sorunudur. Çeşitli toplumlarda yapılan çalışmalar, ergenlerde depresyon prevalansının %1 ile %50 arasında değişebildiğini ortaya koymaktadır (12).

Yaptığımız çalışmada öğrencilerin, cinsiyetleri açısından depresyon puan ortalamaları istatistiksel olarak fark bulunmamış ($p>0.05$), Erözkan'ın lise öğrencileri üzerinde yaptığı depresyona yönelik araştırmasında da cinsiyetler arasında farklılığa rastlanmıştır (13). Sütuluk ve arkadaşlarının (14) yaptığı çalışmada kızlar ve erkekler arasında depresyon skor ortalamalarına göre fark olmadığı, Ören ve Gençdoğan'ın araştırmalarında (15) da kız ve erkek öğrencilerin depresyon düzeyleri arasında fark olmadığı belirtilmiştir. Araştırma bulgumuz, Erözkan, Sütuluk ve arkadaşları ile Ören ve Gençdoğan yaptıkları araştırmalardaki bulgularla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin buldukları sınıflara göre, depresyon puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamış ($p>0.05$), Erözkan'ın araştırmasında da depresyona ilişkin olarak sınıf düzeyleri arasında farklılığın olmadığını belirtmesi araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Öğrencilerin yaş, anne-babanın eğitimi, bir arkadaşına sahip olma ve sosyal aktivite yapma durumlarına göre depresyon puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Öğrencilerin başarı durumlarına göre depresyon puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamış ($p>0.05$), Ertem ve Yazıcı'nın yaptıkları araştırma ergenlerin başarı durumları ile depresyon arasındaki ilişki bulguları (1), araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin ekonomik durumlarına göre depresyon puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$).

Ayverdi çalışmasında (16) ergenlikteki depresyon seviyesi ile eve giren aylık gelir arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Öy (17) düşük sosyo-ekonomik düzeyli ailelerden gelen ergenlerde daha çok depresyon görüldüğünü ifade etmiştir. Erözkan'ın araştırmasında depresyon üzerinde sosyo-ekonomik düzeyler arasında farklılığa rastlandığını belirtmiştir (13). Erözkan, Ayverdi ve Öy'ün bulguları, araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin, %79.8'inin genel depresyon düzeylerinin düşük ve puan ortalamalarının 10.45 ± 4.72 olduğu ve %20.2'sinin depresyon puan ortalamaları 22.92 ± 3.46 olduğu, genel depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Ören ve Gençdoğan'ın araştırmalarında ise, öğrencilerin %27.27'sinin depresyon yaşamadıkları, % 25.62'sinin hafif düzeyde depresyon yaşadıkları, %30.17 orta düzeyde, %16.94 ciddi düzeyde depresyonu olduğu belirtilmiştir. Depresyon düzeyleri açısından araştırma bulguları, Ören ve Gençdoğan'ın araştırmasıyla benzerlik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin; cinsiyet, yaş, sınıf, anne-babanın eğitimi, başarı durumu, bir arkadaşına sahip olma ve sosyal aktivite yapma durumlarının depresyon puan ortalamalarını etkilemediği ancak ekonomik durumun depresyon puan ortalamalarını etkilediği ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun genel depresyon düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; ilköğretim öğrencisi ergenler arasındaki depresyon yaygınlığının okul sağlığı hemşiresi, yöneticileri ve psikolojik danışmanlar ile etkin olarak yürütülerek belirli aralıklarla değerlendirilmesi, okullarda okul sağlığı hizmetlerinin yürütülebilmesi için hemşire görevlendirilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Ertem Ü, Yazıcı S. Ergenlik döneminde psiko-sosyal sorunlar ve depresyon. *Aile ve Toplum* 2006; 9(3):7-12.
2. Taner Y. Çocuk ve ergenlerde depresyon. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri* 2007; 3(47):41-5.
3. Bodur Ş, Üneri ÖŞ. Çocuk ve ergenlerde majör depresif bozukluk: Bir gözden geçirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2008; 9(2):105-10.
4. Köknel Ö. Ergenlik dönemi. *Ana-baba-çocuk okulu. İstanbul:Remzi Kitabevi* 1999:25-48.
5. Eskin M, Ertekin K, Harlak H, Dereboy Ç. Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı ve ilişkili olduğu etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2008; 19(4):382-9.
6. Dopheide JA. Recognizing and treating depression in children and adolescents. *Am J Health Syst Pharm* 2006;63(3): 233-43.
7. Hamrin V, Pachler MC. Child and adolescent depression: Review of the latest evidence-based treatments. *J Psychosoc Nurs* 2005; 43(1): 54-63.
8. Petersen AC, Compas BE, Brooks-Gunn J, et al. Depression in adolescence. *Am Psychol* 1993;48(2): 155-68.
9. Lewinsohn PM, Roberts RE, Seeley JR, et al. Adolescent psychopathology: II. Psychosocial risk factors for depression. *J Abnorm Psychol* 1994;103(3): 302-15.
10. Kovacs M. Rating scales to assess depression in school-age children. *Acta Paedopsychiatr* 1980; 46(3): 305-15.
11. Öy B. Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatr Derg* 1991;2(2): 132-7.
12. Ay P, Save D. Ergenlerde depresyon: önleme ve kontrol stratejilerindeki gelişmeler ve geleceğe yönelik hedefler. *Marmara Medical Journal* 2004; 17(1):47-52.
13. Erözkan A. Lise öğrencilerinin sosyal karşılaştırma ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* 2004;1(1):13.
14. Sütoluk Z, Nazlıcan E, Azizoğlu A, Akbaba M. Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinde depresyon sıklığı ve nedenleri. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik dergisi* 2005;2(3):23-6.
15. Ören N, Gençdoğan B. Lise öğrencilerinin depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2007;15(1):85-92.
16. Ayverdi M. Erken dönemdeki ergenlerin depresyon düzeylerini etkileyen bazı dış etmenler. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Ankara* 1990;56-62.
17. Öy B. Çocuk ve ergenlerde depresyon epidemiyolojisi ve risk etmenleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 1995;2(1):35-9.